

Sağlık Turizminde Dijital Dönüşüm ve Teknolojik İnovasyonlar

Nuray Dorukbaşı¹

Özet

Günümüzde sağlık turizmi, yüksek kaliteli hizmet arayışı ve gelişmiş tedavi seçenekleri ile hızla gelişen ve küresel rekabetin yoğun olduğu bir alandır. Sağlık turizminin gelişmesinde dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonlar büyük rol oynamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim, maliyet ve kalite açısından avantajlar sunan dijital uygulamalar ve yeni teknolojiler, sağlık turizmini de hem hastalar hem de hizmet sağlayıcılar için daha verimli ve çekici bir seçenek haline getirmektedir. Dijital ve teknolojik uygulamalar ile hızlı, etkili ve güvenli tedavi yöntemleri sunularak dünya genelinde kaliteli sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmaktadır.

Tele-tıp, yapay zekâ tabanlı tanı ve tedavi araçları, giyilebilir teknolojiler, sanal ve artırılmış gerçeklik, mobil sağlık uygulamaları gibi yenilikçi dijital uygulamalar özellikle uzak bölge ya da farklı ülkelerdeki hastaların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmaktadır. Bu teknolojiler, bireylere buldukları yerden ayrılmadan randevu planlama, sanal danışmanlık alma, tanı konulması ve tedavilerini yönetme gibi imkanlar sunmaktadır. Ayrıca, kişileştirilmiş tedavi planları sunarak hasta memnuniyetini artırmaktadır. Dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonlar, sağlık hizmetlerinin sınırlarını genişletmekte, hasta ve sağlık profesyonelleri arasındaki iletişimi güçlendirmekte ve ülkelerin sağlık turizmindeki rekabet gücünü artırmaktadır. Bu durum hem hastalar hem de hizmet sağlayıcılar için maliyet ve zaman tasarrufu sağlamaktadır.

Bu kitap bölümünde, dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonların sağlık turizmindeki yeri, önemi ve sektöre sağladığı katkılar değerlendirilecektir.

1 Öğr. Gör. Dr., Nuray DORUKBAŞ, Karabük Üniversitesi, nuraydorukbasi@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2973-955X

1. Giriş

Sağlık turizmi, küresel sağlık hizmetleri pazarında hızla büyüyen ve ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli rol oynayan bir sektör olarak öne çıkmaktadır. İnsanlar sağlık hizmetlerine daha erişilebilir, uygun maliyetli ve nitelikli biçimde ulaşmak amacıyla artık sınır ötesi seyahatleri tercih etmektedir. Bu eğilim sağlık turizm sektörünün hızlı büyümesine yol açmış, dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonlarla bu daha da hız kazanmış ve sağlık hizmetlerine erişimi büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Artan hasta talepleri, gelişmiş tedavi arayışları ve sağlık hizmetlerine daha kolay erişim gibi etkenler, bu sektörde dijitalleşme ve teknolojik inovasyonun önemini her zamankinden daha fazla ön plana çıkarmıştır.

Teknoloji, bilişim sistemleri ve dijitalleşme alanındaki yenilikler, sağlık hizmetlerinde olduğu gibi sağlık turizmi sektöründe de tedavi süreçlerini iyileştirerek uluslararası hastaların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmeler, hastaların kolayca sağlık bilgilerine ulaşabilmesi, sanal danışmanlık alabilmesi ve tedavi süreçlerini çevrim içi olarak takip edebilmesi gibi olanaklar sunmaktadır. Ayrıca hizmet kalitesini iyileştirerek, hasta memnuniyetini de büyük ölçüde artırmaktadır.

Tele-tıp uygulamaları, giyilebilir sağlık cihazları, yapay zekâ destekli tanı sistemleri, mobil sağlık uygulamaları gibi inovatif çözümler, hasta memnuniyetinde artma ve hizmet kalitesinde iyileşme sağlarken sağlık hizmetlerinin sınırlarını da genişletmektedir. Örneğin, hastaların ülkelerinden ayrılmadan önce teşhis alabilmesi veya uzaktan tedavi planlaması yapılabilmesi, sağlık turizmi sürecini daha sorunsuz ve hasta dostu bir hale getirmektedir (Tyan vd., 2021; Kundury vd., 2024).

Bu bölümde, sağlık turizminin kavramsal çerçevesi açıklanacak, sağlık turizminde dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonun sağladığı katkılar ile, sağlık turizminde kullanılan dijital uygulamalar ele alınacaktır.

2. Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi sektörü, son yıllarda uluslararası alanda önemli bir büyüme kaydetmiş ve ülkelerin sağlık sistemlerine, ekonomilerine ve turizm altyapılarına büyük katkılar sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesi, ulaşımın daha hızlı ve erişilebilir hale gelmesi, bilgiye kolay ulaşım ve dijitalleşme gibi faktörler, insanların farklı ülkelerde tedavi arayışına girmesine zemin hazırlamıştır.

Sağlık turizmi genel olarak sağlığı korumak veya iyileştirmek için yapılan seyahatler tanımlanmaktadır (Jiang vd., 2022). Sağlık Bakanlığı (2013)

tarafından sağlık turizmi, sağlığın korunması ve geliştirilmesi ile hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla bireylerin ikamet ettikleri yerlerden farklı yerlere seyahat etmeleri olarak tanımlanmıştır. Ayrıca sağlık hizmetlerinden yararlanmak için seyahat eden bireyleri ise “sağlık turisti” olarak adlandırmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013). Sağlık turizmi hizmetleri yalnızca belirli hastalıkları yaşayan kişileri değil, aynı zamanda yaşamlarını iyileştirmek, mevcut sağlık durumlarını güçlendirmek veya yeni deneyimler edinmek isteyen fiziksel rahatsızlıkları bulunan bireyleri de kapsamaktadır (Szyma-ska & Panfiluk, 2020).

Sağlık turizmi, bir destinasyona turist çekmek amacıyla turistik faaliyetlerin yanı sıra tıbbi bakım hizmetlerinin de sunulmasıyla ortaya çıkmaktadır. Özellikle sağlık sorunlarını gidermek isteyen bireylerin iklim, deniz, mağara, kaplıca, çamur ve şifalı su gibi doğal kaynaklardan yararlanmak; aynı zamanda dinlenme, eğlence, kür, konaklama ve beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir yerden başka bir yere seyahat etmeleri, sağlık turizminin temelini oluşturmaktadır (Çam & Çılgınoğlu, 2021: 199) .

Sağlık turizmi, bireylerin sağlık hizmetleri almak amacıyla yaşadıkları ülke ya da bölgelerden başka bir ülke ya da bölgeye seyahat etmelerini içeren bir turizm şeklidir. Bu hizmetler, tedavi (cerrahi işlemler, diş tedavileri, onkoloji, infertilite gibi medikal tedaviler), rehabilitasyon ve koruyucu sağlık hizmetleri ile termal turizm ve estetik uygulamalar gibi farklı alanları kapsamaktadır. Sağlık turizmi, insanların tedavi veya sağlıklı yaşam arayışıyla ülke ve bölgeler arasında seyahat etmelerini içeren, hızla büyüyen bir sektördür (Denizli, 2022).

Literatürde sağlık turizminin üç grupta incelendiği görülmektedir. Bunlar, “medikal turizm”, “termal ve spa-wellness turizmi” ile “ileri yaş ve engelli turizmi”dir (Yılmaz vd., 2020; Çam & Çılgınoğlu, 2021).

Medikal Turizm, sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen bireylerin genel sağlık durumlarını iyileştirmek için yapılan tıbbi işlemleri ve uygulamaları kapsamaktadır. Hastalıkların tedavi süreci; tıbbi check-up, sağlık taraması, diş tedavisi, kalp cerrahisi, protez uygulamaları, kanser tedavisi, beyin cerrahisi, organ nakli gibi ileri düzey tıbbi müdahaleleri içerir. Diğer bir ifadeyle, belirli sağlık sorunları olan turistler için genellikle 2. ve 3. basamak sağlık tesislerinde uzman hekimlerce planlı olarak yapılan tedavi amaçlı uygulamalardan oluşur. Bu kapsamda kardiyovasküler cerrahi, radyoterapi, organ nakli, tüp bebek (IVF), estetik cerrahi, göz, diş tedavileri ve diyaliz gibi ileri tedavi yöntemleri medikal turizm hizmetleri arasında yer almaktadır (Yılmaz vd., 2020).

Termal Sağlık Turizmi ve Spa-Wellness, kaplıca ve spa merkezlerinde gerçekleştirilen kaplıca tedavileri, fizyoterapi, talassoterapi, hidroterapi, egzersiz, balneoterapi, peloidoterapi ve klimaterapi gibi çeşitli terapi yöntemlerini kapsamaktadır. Ayrıca, termal turizm veya kaplıca turizmi; mineral bakımından zengin termal su banyoları, içme kürleri, inhalasyon, çamur banyosu gibi uygulamaların yanı sıra iklim tedavisi, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi ve diyet gibi destekleyici tedavileri de içeren bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz vd., 2020).

İleri Yaş ve Engelli Turizmi, belirli bir yaşın üzerindeki veya engelli bireylere yönelik olarak düzenlenen gezi turları, meşguliyet terapileri ve özel bakım hizmetlerini içermektedir. Bu turizm türü; yaşlı bireylerin ihtiyaç duyduğu yaşlı bakımı, klinik otellerde sağlanan rehabilitasyon hizmetleri ve gereksinim duyan bireylere yönelik özel bakım ile gezi programlarını kapsamaktadır. Özellikle klinik oteller, rekreasyon alanları, tatil köyleri ve bakım evleri gibi tesislerde bu hizmetler sunulmaktadır (Yılmaz vd., 2020).

Sağlık bilincinin yükselmesi ve kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşım imkânının artması, bireylerin sağlık hizmeti almak için seyahat etmelerini teşvik etmektedir. Bu doğrultuda büyüyen sağlık turizmi; yukarıda da değinildiği üzere termal turizm ve spa-wellness, medikal turizm, ileri yaş ve engelli bireylere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsamaktadır. Sağlık turizmi, hastalara hem tedavi imkânı hem de rahatlama ve yenilik deneyimleri sunarak yaşam kalitelerini artırmaktadır. (Sevim vd., 2024).

3. Dijital Dönüşüm ve Teknolojik İnovasyonun Sağlık Turizmindeki Rolü

Sağlık hizmetleri; seyahat, turizm, bilgi, iletişim ve teknoloji gibi çeşitli sektörlerle iç içe geçmiş dinamik bir yapıya sahiptir. Bu sektörlerin kesişiminden doğan sağlık turizmi, küresel çapta hızla büyüyerek dünya genelinde insan hareketliliğinde büyük bir artışa neden olmaktadır. Her yıl tedavi amacıyla pek çok kişi başka ülkelere seyahat etmekte; bu süreçte sağlık turizmi, ülke ekonomilerine önemli katkılar sağlamaktadır. Sağlık turizmi, ülkelerin ekonomik kalkınmasını desteklemenin yanı sıra sağlık sektöründe istihdam yaratmakta, yeni sağlık tesislerinin kurulmasını teşvik etmekte ve küresel sağlık standartlarının iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. Sağlık turizminin dijitalleşme ve teknolojik inovasyonlar ile gelişmesi, tedavi süreçlerini daha erişilebilir ve verimli hale getirmiştir. (Baran & Karaca, 2023; Karakaş & Edizer, 2022).

Sağlık turizminin kökeni, insanların kaliteli sağlık hizmeti arayışıyla uzak mesafelere yolculuk yaptığı eski dönemlere kadar uzanmaktadır.

Eski medeniyetler, termal kaynaklar, spa merkezleri ve kutsal tapınak banyolarının iyileştirici özelliklerini keşfetmiş ve sağlık amacıyla bu bölgelere yolculuk yapmışlardır. Örneğin, M.Ö. 4000'li yıllarda Sümer Tapınağı, dünyanın dört bir yanından insanların tıbbi rahatsızlıklarına çözüm bulmak amacıyla ziyaret ettiği ilk sağlık merkezlerinden biri olarak kabul edilir. Antik Yunan'da ise hastalar, dini ve şifa merkezlerini ziyaret ederek sağlık arayışlarını sürdürmüşlerdir. Bu gibi tarihi örnekler, sağlık seyahatlerinin yalnızca fiziksel iyileşme değil, ruhsal ve zihinsel rahatlamayı da kapsadığını göstermektedir (Baran & Karaca, 2023).

Günümüzde sağlık turizmi, geçmişin bu yolculuk anlayışını dijitalleşme ve teknolojik inovasyonla dönüştürmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte gerçek dünyaya benzer sanal deneyimler sunabilen dijital platformlar ortaya çıkmış ve bu sayede dijital kullanıcı sayısında artış gözlenmiştir. Birçok işletme, bu platformları etkin bir şekilde kullanarak yaratıcılıklarını geliştirmekte ve hedef kitlelerine daha etkili şekilde ulaşmanın yollarını aramaktadır. Dijitalleşme ve teknolojik inovasyonla gelişen sağlık turizmi; tedavi süreçlerinin kolaylaştırılmasından uluslararası sağlık standartlarına uyuma kadar birçok yenilik sunmaktadır (Baran & Karaca, 2023; Sevim vd., 2024; Deniz, 2024).

Dijitalleşme ve teknolojik inovasyonun, sağlık turizmine sunduğu en büyük avantajlardan biri de coğrafi engeller olmaksızın üst düzey tıbbi uzmanlara erişim imkânı sunmasıdır. Dijital platformlar, tele-tıp hizmetleri, yapay zekâ, artırılmış ve sanal gerçeklik, mobil sağlık uygulamaları gibi araçlar sayesinde hastalar, artık uluslararası tedavi olanaklarına kolayca erişebilmekte ve sanal danışmanlık hizmetleriyle tedavi süreçlerini başlatabilmektedir. Hastalar kendi evlerinin rahatlığında ilgili uzman hekim ve sağlık profesyonelleri ile görüşerek tedavi süreçlerini başlatabilmekte tele-konsültasyon ve tele-sağlık gibi dijital çözümler ile takip edebilmektedirler. Böylece maliyetli ve zaman alıcı uluslararası seyahatlere ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu çözümler sayesinde, sağlık turistleri tedavi süreçlerinde kesintisiz destek alabilmekte, uzmanlara erişim sağlanmakta ve hasta memnuniyeti artırılmaktadır. Dijital uygulamalar, hastaların tedavi seçenekleri hakkında bilinçli kararlar vermelerini desteklerken, küresel sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında iş birliğini de güçlendirmektedir (Baran & Karaca, 2023; Sevim vd., 2024; Deniz, 2024).

Yenilikçi ve dijital teknolojilerin desteğiyle sağlık turizminin maliyetleri azalmakta, hizmetlerin güvenilirliği ise artmaktadır. Dijitalleşme ve teknolojinin sağlık hizmetlerinde daha geniş bir alanda uygulanması, sağlık turizmi için ürün ve çözümlerin hızla çoğalmasına olanak tanımaktadır.

Bu süreç, sağlık turizminin hem ülkelerin ekonomisine katkı sağlamasını hem de bireylerin yaşam standartlarının yükselmesini desteklemektedir. Sağlık ve teknolojinin birleşimi, turizm sektöründe yenilikçi hizmetlerin yaygınlaşmasını teşvik ederken bireylerin sağlık ihtiyaçlarına yönelik daha kaliteli çözümler sunulmasını sağlamaktadır (Baran & Karaca, 2023; Sevim vd., 2024; Deniz, 2024).

COVID-19 pandemisi, sağlık turizminde dijitalleşme sürecini hızlandırmış ve önemli bir etki yaratmıştır. Pandeminin oluşturmuş olduğu kriz, bir bakıma fırsata dönüştürülmüştür. Seyahat kısıtlamaları ve sosyal mesafe kuralları, sağlık turizmi destinasyonlarının, geleneksel yöntemlerin yerine dijital çözümler benimsemesine neden olmuştur. Tele-tıp gibi hizmetler popüler hale gelmiş ve hastalar, sanal randevular aracılığıyla kendi ülkelerinde kalarak hedef ülkelerdeki sağlık profesyonelleriyle iletişim kurabilmiştir. Ayrıca blok zinciri teknolojisi, hasta verilerinin güvenli paylaşımı ve korunması için kullanılmıştır; sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) teknolojileri ise hastalara sağlık turizmi destinasyonlarını sanal olarak gezme imkânı sunmuş ve bilinçli kararlar almalarını sağlamıştır. Pandemi sürecinde hız kazanan dijitalleşme, sağlık turizminde rekabet avantajı sağlanmasına katkıda bulunmuştur (Aytaş vd, 2024).

Sağlık turizmi organizasyonlarında rekabet gücünü artırmada dijitalleşme ve teknolojik inovasyonların uygulanması birçok avantaj sağlamaktadır:

- ✓ **Müşteri Etkileşiminde Engellerin Azaltılması:** Dijital rezervasyon sistemleri, sanal danışmanlık ve uzaktan hasta izleme uygulamaları gibi yenilikçi çözümler, müşterilerin hizmetlere doğrudan erişimini kolaylaştırmaktadır.
- ✓ **İş Süreçlerinde Verimlilik:** Dijitalleşme, tıbbi hizmet sunan işletmelerin süreçlerini hızlandırmaktadır. Yapay zekâ destekli karar destek sistemleri ve veri analitiği uygulamaları, hasta ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt verilmesini sağlamaktadır.
- ✓ **Uluslararası Standartlara Uyum:** Dijital sağlık uygulamaları ve blok zinciri teknolojisi sayesinde hasta kayıtları güvenle saklanmakta, uluslararası sağlık standartlarına uyum kolaylaşmaktadır.
- ✓ **Müşteri Memnuniyetinin Artırılması:** Sanal gerçeklik ile tedavi sürecinin ön izlenmesi, dijital hasta portalları ve mobil sağlık uygulamaları gibi araçlar hastaların sürece dair bilgilendirilmesini ve memnuniyetini artırır (Ryndach vd, 2024).

Son yıllarda, dijitalleşme ve teknolojik inovasyon, sağlık turizm sektörünü önemli ölçüde dönüştürmüş ve hastaların sağlık hizmetlerine erişimini

kolaylaştırmıştır. Artık hastalar, sağlık hizmeti sağlayıcıları ve tesisleri hakkında kapsamlı bilgilere çevrimiçi olarak ulaşabilmekte, randevularını dijital ortamda planlayabilmekte ve uzaktan takip hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Yenilikçi teknolojiler, turizm destinasyonlarının çekiciliğini ve rekabet gücünü artırmada büyük öneme sahiptir. Sanal gerçeklik, blok zinciri, yapay zekâ, tıbbi cihazlar, giyilebilir teknolojiler, mobil sağlık uygulamaları ve bulut bilişim gibi ileri teknolojiler, sağlık turizminin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve gelişimini sağlamada kilit rol oynamaktadır. Bu teknolojiler, hastaların sağlık hizmetlerine daha hızlı ve güvenli bir şekilde ulaşmalarını sağlarken, aynı zamanda tedavi süreçlerini destekleyen yeni yöntemler de sunmaktadır (Rafael & Pires, 2021; Omerzel, 2016; Kundury vd., 2024).

4. Sağlık Turizminde Kullanılan Dijital Sağlık Uygulamaları

Sağlık turizmi alanında kullanılan başlıca dijital sağlık uygulamaları, hastaların uluslararası sağlık hizmetlerine kolayca erişimini ve süreçlerin daha verimli yönetilmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda öne çıkan uygulamalar şunlardır:

4.1. Tele-tıp ve Uzaktan Sağlık Hizmetleri

Tele-tıp, sağlık hizmetlerinin teknoloji kullanılarak uzak mesafelerde sunulmasını sağlayan bir sistemdir ve farklı sağlık hizmeti kategorilerinde, çeşitli uzmanlık alanlarındaki doktorlar ve sağlık profesyonelleri tarafından sunulabilir. Bu sistem, sağlık bilgilerine hızlı erişim imkânı tanıırken, hastaların tedavi süreçlerine dijital platformlar üzerinden katılmalarını sağlar. Tele-tıp hizmetleri, senkron yani gerçek zamanlı (canlı bağlantılar) ve asenkron yani ertelenmiş (önceden toplanmış verilerin erişilebilirliği) şeklinde iki ana operasyonel modda sunulmaktadır. Gerçek zamanlı tele-tıp, sesli konferanslar veya görüntülü görüşmelerle sağlık hizmeti almayı sağlarken, asenkron tele-tıp, verilerin önceki zamanlarda toplanıp daha sonra kişilerin erişimine sunulmasıyla işlemektedir (Gu vd., 2021).

Tele-tıp, sağlık turizminde de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle hastalar, yurtdışına tıbbi tedavi için gitmeden önce ve tedavi sonrasında tele-tıp hizmetleri aracılığıyla sağlık durumlarını doktorlarıyla paylaşarak uzaktan danışmanlık alabilmektedirler. Bu süreç, hem hastaların tedavi sürecinde destek bulmalarını hem de sağlık turizmi sağlayıcılarının hizmetlerini güçlendirmelerini sağlamaktadır. Tele-tıp uygulamaları, hastaların sağlık verilerini toplar ve bunları uzmanlarla paylaşarak, tedavi sürecinde profesyonel rehberlik almayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca, sağlık turizminde tele-tıp, uzaktan izleme teknolojilerini kullanarak hastaların sağlık durumlarını takip

etme, ameliyat sonrası izlemeleri ve hastaların tedavi sürecini optimize etmek için kullanılmaktadır (Gu vd., 2021).

Bu teknolojiler, sağlık turizmini daha verimli ve erişilebilir kılmaktadır. Örneğin, bir hasta tıbbi turizm için yurtdışına gitse bile, tedavi sürecinde ve sonrasında doktorlarıyla tele-tıp ile görüşmeler yapabilmektedir. Bu süreç, hastaların uzaktan bakım almasını, tedaviye devam etmelerini ve iyileşme sürecini hızlandırmalarını sağlamaktadır. Tele-tıp ayrıca, hastaların aile üyeleriyle iletişimde kalmasını sağlayarak, tedavi sürecindeki psikolojik desteği güçlendirmektedir. Tüm bu yenilikler, sağlık turizminin gelişmesini desteklerken, tıbbi hizmetlerin küresel çapta daha etkili ve hızlı bir şekilde sunulmasına katkıda bulunmaktadır (Gu vd., 2021).

4.2. Mobil Sağlık (mHealth) Uygulamaları

Mobil sağlık uygulamaları, bireylerin sağlıklarını ve iyilik hallerini daha iyi anlamalarına, sağlıklı yaşamı teşvik etmelerine ve ihtiyaç duydukları zamanda ve yerde faydalı bilgilere ulaşmalarına yardımcı olan uygulamalardır. Günümüzde bu uygulamalar, hızlı bir şekilde yaygınlaşmakta ve benimsenmektedir. Hastaların sağlık parametrelerini (nabız, tansiyon, kilo vb.) izlemelerine, tedavi süreçlerini takip etmelerine ve doktorlarıyla iletişim kurmalarına olanak tanıyan uygulamalar özellikle sağlık turizmi hastaları için büyük bir avantaj sağlamaktadır (Chang, 2022).

Asya'da birçok ülke, kendi sağlık turizmi mobil uygulamalarını hayata geçirmiştir. Örneğin, Tayvan hükümeti, sağlık turistlerine daha iyi hizmet sunmak amacıyla, katılımcı hastanelerin güçlü yönlerini, tıbbi seyahat hizmetleriyle ilgili bilgileri ve yerel cazibe merkezlerine dair verileri bir araya getiren Tayvan Tıbbi Seyahat Uygulamasını kullanmaktadır. Uygulama, Tayvan'ı ziyaret eden sağlık turistlerinin anında sağlık bilgilerine erişebilmesi için tasarlanmıştır. Bir diğer uygulamada tıbbi randevular, konaklama seçenekleri ve önerilen turizm aktivitelerini içeren kişiselleştirilmiş paketler sunmak için tasarlanmış HealthTourismHub uygulamasıdır. Uygulama sağlık turizmi yapmak isteyen kişilere ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini araştırmalarını ve seyahat süreçlerini kolaylaştırmalarına yardımcı olmaktadır. Sağlık turizmi sunucuları ve hastalar, tedavi seçenekleri, sağlık tesisleri, doktorlar ve uzmanlık alanları gibi detaylı bilgilere uygulama üzerinden ulaşabilmektedirler (Chang vd.,2016; Gkevrekı vd., 2024).

4.3. Sanal Gerçeklik (VR)

Sanal gerçeklik (VR) teknolojisi, VR başlığı olarak bilinen başa takılan ekranlar aracılığıyla kullanıcıların simüle edilmiş bir ortamı

deneyimlemelerini sağlayan bir sistemdir. Bu teknoloji, kullanıcı ile ortam arasında doğrudan etkileşimi mümkün kılmaktadır. Bilgisayar grafikleri, multimedya, yapay zekâ, çeşitli sensörler, ağ bağlantıları ve paralel işleme gibi en güncel teknolojileri bir araya getirerek gerçek zamanlı, etkileşimli ve üç boyutlu ortamları oluşturmaktadır. Sanal gerçeklik (VR), görme, işitme, dokunma gibi duyuların simülasyonunu sunarak, sanal bir turizm deneyimi yaratmak amacıyla turizm merkezlerini gerçekçi bir şekilde simüle etmeye veya yeniden canlandırılması için kullanılmaktadır. (Akalin & Demirbaş, 2024; Deniz, 2024).

Hasta deneyimlerini ve karar verme süreçlerini dönüştüren sanal gerçeklik (VR) teknolojilerinin Sağlık turizmi hizmetlerine entegrasyonu her geçen gün geliştirilmektedir. Sanal gerçeklik (VR) teknolojisinin gelişimi ile hastaların tedavi öncesi prosedürler hakkında bilgi sahibi olmalarına ve sürece dair beklentilerini daha iyi anlamalarına imkân tanıyarak sağlık hizmetlerinde yeni bir görünüm sunmaktadır. Özellikle karmaşık cerrahi prosedürlerin simülasyonları, hastaların kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Kapsamlı sanal gerçeklik (VR) simülasyonları, hastaların sağlık merkezlerini sanal olarak ziyaret etmelerini, sağlık profesyonelleri ile görüşmeler yapmalarını ve teşhis veya tedavi süreçlerini deneyimlemelerini, bilinçli seçimlerini sağlamakta, genel iyilik hallerini artırarak streslerini azaltmaktadır. Bu teknolojilerin sağlık turizmüne entegre edilmesi, hastalara kapsamlı sağlık hizmetlerine yönelik yeni imkanlar sunmaktadır (Akalin & Demirbaş, 2024; Deniz, 2024; Farooq, vd., 2024).

4.4. Artırılmış Gerçeklik (AR)

Artırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklikten farklı özelliklere sahip, gelişen bir teknolojidir. Bu teknoloji, kişinin gördüğü gerçek sahnelerle bilgisayar tarafından üretilen sanal görüntüler, sahneler veya komutlarla etkileşimde bulunarak gerçek dünya deneyimini daha dinamik bir hale getirir. Özellikle turizm ve sağlık turizmi sektörlerinde büyük bir bilgi değeri taşıyan artırılmış gerçeklik, bu alanlarda geniş uygulama potansiyeline sahiptir. Artırılmış gerçeklik (AR), bilgisayar tarafından üretilen grafik detaylarını gerçek dünyayla sorunsuz bir şekilde bütünleştirerek, kişilerin gerçeklik algısını genişletir. Sağlık turizmde artırılmış gerçeklik (AR) teknolojisi reklam pazarlaması, tur rehberliği, navigasyon ve alışveriş rehberi olmak üzere dört ana alanda kullanılmaktadır (Akalin & Demirbaş, 2024).

Artırılmış gerçeklik (AR), mesafe engellerini ortadan kaldırarak, hastaların buldukları mekanlardan bağımsız olarak sağlık hizmetlerine erişim imkânı tanımakta, seyahat kararları vermeden önce sağlık tesislerinin sanal turları

ile tedavi süreçleri etkileşim kurmasına olanak tanımaktadır. Bu teknoloji, yalnızca pratik faydalar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin sağlık ve refahlarını artıran etkileyici bir hizmet sunmaktadır. Artırılmış gerçeklik (AR), tedavi öncesi konsültasyonlar için kullanılmakta, hastaların tedavi planlarını ve sonuçlarını görselleştirmelerine olanak tanımaktadır. Sağlık ve teknolojinin bu birleşimi, yüksek kaliteli sağlık hizmetlerine erişimi arttırırken, küresel sağlık turizminin ekosistemine dahil edilmesini de teşvik etmektedir (Sever, 2023; Deniz, 2024; Farooq vd., 2024).

4.5. Yapay Zekâ Teknolojisi

Yapay zekâ teknolojisi, modern ve teknolojik olarak gelişmiş, çağımızda dünya çapında hemen hemen her sektörü tamamen dönüştürme potansiyeline sahip yeni genel amaçlı bir teknolojidir. Yapay zekâ, insan düşünme ve fikri taklit ederek makinelerde karmaşık işlemleri çözebilen sistemlerdir. Bu teknoloji ve alt dalları, sağlık hizmetleri alanın da hem yönetsel hem de klinik hizmetlerde sağlık kurumları tarafından aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Sağlık alanında yapay zekâ, tanı araçlarını geliştirerek, kişiye özel tedavi, hastalıkların önlenmesi ve yeni tedavi seçenekleri sunarak erişebilir ve kaliteli sağlık hizmetleri sunmaktadır (Akalin & Veranyurt, 2020; Wahab & Rady, 2024).

Yapay zekâ, turizm sektöründe önemli bir dönüşüm yaratmaktadır. Seyahat ve turizmde kullanılan yapay zekâ ve hizmet robotları, müşteri deneyimini iyileştirmekte ve şirketlere daha yüksek kaliteli ürünler sunma fırsatı tanımaktadır. Veri analizi, müşteri davranışlarını ve tercihlerini anlamada büyük rol oynamakta, şirketler sosyal medya ve müşteri geri bildirimleri gibi kaynaklardan yararlanarak pazarlama stratejileri oluşturabilmektedir. Bu yaklaşımlar, müşteri memnuniyetini artırmak ve pazar kesintilerini öngörmek için büyük önem taşımaktadır (Deniz, 2024).

Yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı sağlık turizmi sektöründe de her geçen gün artmakta, tıbbi teşhis, tedavi ekipmanı, hastane yönetimi ve tıbbi görüntüleme gibi alanlarda önemli avantajlar sunmaktadır. Bu teknolojiler, hizmetlerin daha hızlı ve etkili bir şekilde yayılmasını, teşhislerin zenginliğini artırmayı ve tedavi süreçlerini daha verimli hale getirmeyi sağlar. Aynı zamanda kişiselleştirilmiş tedavi planları sayesinde hastaların sağlık verilerinin daha doğru analiz edilmesi mümkündür. Ayrıca, yapay zekâ teknolojileri ile sağlık turistleri daha önce hizmet alanların deneyimlerine ve destinasyon bilgilerine kolaylıkla erişilebilmekte; ayrıca, kişiselleştirilmiş hizmetlere imkân tanımaktadır (Yalman, 2023).

Ayrıca yapay zekâ teknolojisi, sağlık turizmi sektöründe hasta memnuniyetini yüksek olduğu çeşitli uygulamalarda kullanılmaktadır. Örneğin, sağlık turizmi kapsamında tanı, tedavi ve hasta izleme süreçlerini büyük ölçüde iyileştirmektedir. Görüntüleme sistemlerinde kullanılan yapay zekâ algoritmaları, hastalıkların erken teşhisinde kritik bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, hastaların sağlık verilerinin analizi, yapay zekâ teknolojileri ile daha hızlı ve doğru bir şekilde yapılabilmektedir (Yalman, 2023).

4.6. Giyilebilir Teknolojiler

Giyilebilir teknolojiler, vücuda takılabilen veya giyim ve aksesuarlara entegre edilebilen elektronik cihazlar olarak tanımlanmaktadır. Bu cihazlar, bilgisayarlar ile Nesnelerin İnterneti (IoT) aracılığıyla iletişim kurarak veri aktarımını mümkün kılar. Böylece bireylere ait sağlık verilerine ulaşılabilir ve bu veriler, yapay zekâ teknolojileriyle işlenerek kişilerin yaşam kalitesinin artırılması için kullanılabilir. Giyilebilir teknoloji ürünleri, genellikle kablosuz bağlantılarla uzun süreli veri takibi yapabilen cihazlar olarak tasarlanır ve bir bilgisayar veya akıllı telefonla senkronize edilir. Yüzükler, akıllı gözlükler, akıllı saatler, ayakkabılar, bileklikler ve bilezikler gibi çeşitli ürünler, farklı şekillerde vücuda entegre edilebilen yüksek teknolojiye sahip cihazlardır (Büyükgöze, 2019).

Giyilebilir cihazlar, sağlık turizminde hastaların tedavi süreçlerini izlemek, veri toplamak ve sağlık durumlarını uzaktan takip etmek için önemli bir rol üstlenmektedir. Bu cihazlar, hastaların sağlık durumunu gerçek zamanlı olarak takip etme imkânı sağlayarak, doktorların ve sağlık hizmeti sunucularının hastalarla uzaktan iletişim kurmasını ve tedavi süreçlerini anlık olarak değerlendirmesini kolaylaştırmaktadır. Sağlık turistleri, ülkelerine döndükten sonra bile tedavi süreçlerini giyilebilir cihazlar sayesinde sürdürebilir, böylece iyileşme süreçleri daha etkin ve kesintisiz bir şekilde izlenebilir.

Özellikle kalp ritmi, kan şekeri, tansiyon gibi vital bulguları takip edebilen bu cihazlar, tedavi planlarının optimize edilmesine katkı sağlamaktadır. Akıllı saatler, bileklikler, gözlükler, sensörlü giysiler gibi farklı giyilebilir cihazlar, topladıkları verileri sağlık profesyonellerine iletterek sağlık turizmi alanında hasta memnuniyetini artırmakta ve riskleri en aza indirmektedir. Ayrıca, bu cihazlardan elde edilen büyük veri ile yapay zekâ destekli analizler yapılmakta ve sağlık hizmetleri daha kişiselleştirilmiş hale getirilmektedir. Sonuç olarak, giyilebilir cihazlar sağlık turizminde hastaların refahını artırmak, iyileşme sürecini daha güvenli hale getirmek ve tedavi sonrası süreçleri desteklemek gibi kritik avantajlar sunmaktadır. Bu sayede, sağlık

turizmi daha sürdürülebilir ve yenilikçi bir yapıya kavuşmaktadır (Roy & Dietz, 2019; Esen & Tuncalı Yaman, 2023; Pan Yangyang vd., 2024)

4.7. Blok Zincir Teknolojisi

Blok zincir teknolojisi, merkezi bir sistem ihtiyacını duymadan uçtan uca bağlı kullanıcılar arasında veri paylaşımını sağlayan dağıtımını sağlayan bir mimari teknolojidir. Bu teknolojide, işlemler bloklar halinde desteklenir ve bu bloklar birbirini takip ederek bir zincir oluşturur. Blok zincirinde veri güvenliği ön plandadır. Ağda doğrulanan her yeni veri, zincirin sonuna kadar eklenerek güvenli bir şekilde depolanır ve zincirin sürekliliği sağlanır (Mızrak & Aslan, 2023).

Blok zincir teknolojisi, merkezi bir otomasyonun ortadan kaldırılmasını sağlayan araçsız işlem imkânı sağlamaktadır. Verinin değiştirilemez olması nedeniyle veri bütünlüğünü korur. Ayrıca, her kişinin özel kimlikleri ve blokların özgünlüğü sayesinde gizlilik ve güvenlik sunmaktadır. Sağlık turizmde sektöründe kullanılan blok zincir teknolojisi, hasta verilerinin güvenli ve gizlilik esaslarına uygun bir şekilde dijital sağlık sistemlerine aktarılması, şeffaflığı ve verimliliği artırarak pazarlama maliyetlerini düşürme gibi önemli faydalar sağlamaktadır. Ayrıca satın alma işlemlerinin hızını ve güvenliğini artırarak sağlık turizmi deneyimini geliştirir (Esen vd., 2023; Sarhadi vd., 2023).

5. Sonuç

Sağlık turizmi sektörü, dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonlarla hızla değişim göstermekte, küresel sağlık ve turizm hizmetleri pazarında yeni standartlar belirlemektedir. Bu dönüşüm, sağlık hizmetlerinin sınır ötesi erişimini kolaylaştırarak daha geniş bir hasta kitlesine ulaşmayı sağlamış, böylelikle ülkeler arasındaki sağlık turizmi faaliyetlerini güçlendirmiştir. Dijitalleşme ve teknolojik inovasyonlar, sağlık hizmetlerinin hasta odaklı yapısını destekleyen yeni çözümler sunarak bireylere kişisel, erişilebilir, güvenilir ve etkili bir sağlık deneyimi sunmaktadır.

Özellikle son yıllarda tele-tıp uygulamaları, yapay zekâ tabanlı tanı ve tedavi araçları, giyilebilir teknolojiler, mobil sağlık uygulamaları gibi dijital inovatif çözümler, sağlık turizminde önemli bir yer edinmiştir. Sağlık turizminde dijital uygulamaların artması, hizmet sunumunda sınırları ortadan kaldırarak global hasta kitlesine ulaşmayı kolaylaştırmış ve sağlık hizmetlerinde hızlı, etkili çözümler geliştirilmesine olanak tanımıştır. Bu teknolojiler ile bireyler ihtiyaçları olan hizmetleri araştırıp tanıyabilmekte, buldukları yerlerden sağlık profesyonelleri ile iletişime geçerek, sağlık

takiplerini yaptırarak mevcut sağlık durumları ile tedavi süreçlerini izleme fırsatı yakalamaktadırlar. Dijital dönüşümün getirdiği olanaklar sayesinde, sağlık turizmi sektöründe kalite standartları yükselmiş, hasta memnuniyeti artmış ve tedavi süreçleri kişiselleştirilmiş, sektörde yeni iş fırsatları ve pazarlar açarak rekabeti de artırmıştır.

Sonuç olarak, dijital dönüşüm ve teknolojik inovasyonlar, sağlık turizminde geniş çaplı bir dönüşüme öncülük etmektedir. Gelecekte de bu yenilikçi teknolojilerin gelişmesiyle birlikte, sağlık turizmi sektörünün daha da büyüyeceği ve sağlık hizmetlerinin dünya genelinde daha erişilebilir, güvenilir ve etkili hale geleceği öngörülmektedir. Dijitalleşmenin sunduğu bu olanaklar, sağlık turizminin geleceğini şekillendirmekte ve sektörü küresel bir sağlık hizmetleri merkezi olma hedefine daha da yaklaştırmaktadır.

6. Kaynakça

- Akalın, B., & Demirbaş, M. (2024). Sağlık Turizminde Web 5.0'a Doğru Gelişmeler: Sistematik Derleme. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 6(1), s. 48-65. <https://doi.org/10.55050/sarad.1321744>.
- Akalın, B., & Veranyurt, Ü. (2020). Sağlıkta Dijitalleşme Ve Yapay Zeka. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2(2), s. 128 - 137.
- Aytaş, G., Doğanay Ergen, F., & Aytekin, E. (2024). Wellness Tourism After The Pandemic. *Future Tourism Trends*, s. 285 - 298.
- Baran, Z., & Karaca, Ş. (2023). Next-Generation Technologies in Health Tourism. O. Doğan (Eds.), *Global Perspectives on the Opportunities and Future Directions of Health Tourism* (s. 138-164). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-6692-6.ch006>.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2013). *Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu 2013*. Ankara: Sağlık Bakanlığı. http://www.ipsa.org.tr/upload/SB_turizm_2013_turkce_BASKI.pdf#page=13.18 adresinden erişilmiştir. Erişim Tarihi: 30.10.2024 adresinden alındı.
- Büyükgöze, S. (2019). Sağlık 4.0'da Giyilebilir Teknolojilerden Sensör Yama lar Üzerine Bir İnceleme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 17, s. 1239-1247. <https://doi.org/10.31590/ejosat.658020>.
- Chang, C.-C. (2022). The Role of Individual Factors in Users' Intentions to Use Medical Tourism Mobile Apps. *Tourism and Hospitality*, 3(4), s. 896-907. <https://doi.org/10.3390/tourhosp3040057>.
- Chang, I.-C., Chou, P.-C., Yeh, R.-J., & Tseng, H.-T. (2016). Factors influencing Chinese tourists' intentions to use the Taiwan Medical Travel App. *Telematics and Informatics*, 33(2), s. 401-409. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2015.09.007>.
- Çam, O., & Çilginoğlu, H. (2021). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Öne Çıkan Sağlık Uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), s. 197 - 216.
- Deniz, E. (2024). Medikal Turizmde Teknoloji Kullanımının Klinik Performansa Etkisi:İzmir'deki Medikal Turizm Klinikleri Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sağlık Trizmi Anabilim Dalı.
- Denizli, F. (2022). Medikal Turizm Kapsamındaki Sağlık Çalışanlarının Memnuniyet Ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri: Kayseri Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, s. 165-186. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1089017>.
- Esen, M. F., & Tuncalı Yaman, T. (2023). Sağlık Turizminde Teknoloji Uygulamaları. E. S. Karakuş içinde, *Sağlık Turizmi Yönetiminde Güncel Yaklaşımlar* (s. 197-225). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

- Farooq, S., Reshi, M., & Farooq, B. (2024). The Role of Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR) in Medical Tourism. *Impact of AI and Robotics on the Medical Tourism Industry*. IGI Global, s. 272-289. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-2248-2.ch012>.
- Gkevreki, S., Vasiliki, E., Nikolopoulos, S., & Kompatsiaris, I. (2024). An Ontology-Based Booking Application for Personalized Packages in the Health Tourism Industry. *Sustainability*, 16, s. 6505.
- Gu, D., Humbatova, G., Xie, Y., Yang, X., Zolotarev, O., & Zhang, G. (2021). Different Roles of Telehealth and Telemedicine on Medical Tourism: An Empirical Study from Azerbaijan. *Healthcare*, 9(8). <https://doi.org/10.3390/healthcare9081073>.
- Jiang, L., Wu, H., & Song, Y. (2022). Diversified demand for health tourism matters: From a perspective of the intra-industry trade. *Social Science & Medicine*, 293, s. 114630.
- Karakaş, A., & Edizer, M. (2022). Sağlık turizmi ve sağlık turizminde inovasyon. M. Şahin, & A. Amanzholova (Eds.), *III. Baskent International Conference On Multidisciplinary Studies* (s. 615-647).
- Kundury, K. K., Shetty, S., & Kuldeep, G. (2024). A Bird's-Eye-View on Technological Advancements in Medical Tourism. B. Chaudhary, D. Bhatia, M. Patel, S. Singh, & S. Sharma (Eds.), *Medical Tourism in Developing Countries* (s. 175-198).
- Mızrak, H., & Aslan, S. (2023). Hastaların Elektronik Sağlık Kayıt (ESK) Sistemleri için Güvenli Blok Zincir Destekli Bulut Sistemi. *Fırat Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 35(2), s. 517-526. doi:<https://doi.org/10.35234/fumbd.1289650>.
- Omerzel, D. G. (2016). A systematic review of research on innovation in hospitality and tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(3), s. 516 - 558. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-10-2014-0510>.
- Pan Yangyang, Liu, Y., Dai, P., Yu, L., & Chen, Y. (2024). Digital Health Applications to Establish a Remote Pre-diagnosis through Intelligent Wearable Devices: Enhancing Healthcare Accessibility in China. *Human Factors and Wearable Technologies*, 141, s. 48-60. <https://doi.org/10.54941/ahfe1005054>.
- Rafael, C., & Pires, A. (2021). Analysis of scientific production on Technological Innovation in Tourism. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 11(1), s. 22-33. <https://doi.org/10.2478/ejthr-2021-0003>.
- Roy, R., & Dietz, L. (2019). A Model for Using Physiological Conditions for Proactive Tourist Recommendations. *ABIS '19: Proceedings of the 23rd International Workshop on Personalization and Recommendation on the Web and Beyond*, (s. 25-27). <https://doi.org/10.1145/3345002.3349289>.

- Ryndach, M., Sergeeva, E., Churilina, I., Chernenok, M., Khismatullina, E., & Shostak, M. (2024). Innovations in medical tourism. *XVII International Scientific and Practical Conference "State and Development Prospects of Agribusiness" (INTERAGROMASH 2024)*, 113, s. 10. <https://doi.org/10.1051/bioconf/202411306012>.
- Sarhadi, A., Akbarnia, M., Shirin, L., Daronkola, H., Shabankareh, M., & Aznab, E. (2023). Blockchain revolutionizes entrepreneurial and marketing capabilities in health tourism. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, s. 1-14. <https://doi.org/10.1080/13032917.2023.2295326>.
- Sever, M. M. (2023). Service Process Enhancement in Medical Tourism with Support of Augmented Reality. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 27(6), s. 409-421. <https://doi.org/10.47097/piar.1389638>.
- Sevim, F., Gül, B., & Akbulut, Y. (2024). Dijital Sağlık Uygulamalarının Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Sistematik Bir Derlem. *İstanbul Gelişim University Journal of Health Sciences*, 22, s. 334-353.
- Szyma-ska, E., & Panfiluk, E. (2020). Determinants of technological innovations in health tourism enterprises. *Business: Theory and Practice*, 21(1), s. 348-359.
- Tyan, I., Guevara-Plaza, A., & Yagüç, M. (2021). The Benefits of Blockchain Technology for Medical Tourism. *Sustainability*, 13(22), s. 12448. <https://doi.org/10.3390/su132212448>.
- Wahab, H. A., & Rady, A. (2024). The Role of Artificial Intelligence to Enhance Health Tourism Applications in Egyptian Tourist Destinations. *Minia Journal of Tourism and Hospitality Research*, 17(2), s. 44-62.
- Yalman, F. (2023). Sağlık Turizminde Yapay Zekâ Uygulamaları Ölçeği: Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması ve Güvenilirlik Çalışması. *ürk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(3), s. 521-534. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1290>.
- Yılmaz, S., Sarıaydın, İ., & Dilci Sönel, T. (2020). İngiltere Özelinde Türkiye'nin Sağlık Turizmi Fırsatları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), s. 74-85.